

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

LÄRARUTBILDNINGEN

Självständigt arbete, 15hp

Dokumentation i förskolan

- Vad, Hur och Varför?

Ansvarig institution:	Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap	Susanne Aronsson Anneli Mild
Handledare:	Per-Eric Nilsson	
Kurs:	GO 2963	
År och termin:	2012 Sommartermin	

ABSTRACT

Susanne Aronsson & Anneli Mild

Dokumentation – Vad, Hur och Varför

Documentation – What, How and Why

Antal sidor: 44

Vårt examensarbete handlar om det aktuella ämnet dokumentation i förskolan. I förskolans reviderade läroplan, Lpfö98 (Skolverket rev.2010a), har vissa områden förtydligats, vilket dokumentation är ett av dessa. Vårt syfte med examensarbetet är att undersöka hur pedagoger på sex förskolor, tre kommunala och tre privata, i en mindre kommun arbetar med dokumentation. Vi vill undersöka vilka förutsättningar för dokumentation som finns, hur de dokumenterar, vad dokumentationen används till och även vad den leder till för lärande hos pedagogerna. En enkätundersökning kommer att genomföras för att få svar på våra frågeställningar.

Studien visar att dokumentation av något slag förekommer på alla förskolor, dock sker detta under olikartade former. Då arbetssätten på de undersökta förskolorna inte är de samma blir heller inte dokumentationens utformning och mängd likvärdig. De flesta respondenter uppger att genom dokumentation har deras syn på barns utveckling och lärande stärkts och synliggjort hur, vad och varför barnen lär sig. De uppger även att de genom reflektion kring dokumentation blivit bekräftade i sin pedagogroll och upplever att de känner sig ”på rätt väg”. Samtidigt slits de mellan de arbetsuppgifter de redan har och att de upplever sig inte ha de förutsättningar som är önskvärda för att kunna utföra den dokumentation som krävs enligt Lpfö98 (rev.2010). Många pedagoger upplever en inre stress. Trots bristande förutsättningar kan vi ändå se att viljan att göra ett så gott arbete som möjligt finns och att barnen alltid går före de administrativa uppgifterna.

Nyckelord: Dokumentation, Förskola, Förutsättningar, Pedagog, Stress

Innehåll

1. INLEDNING	5
1.2 Kvalitet.....	6
1.3 Mål och riktlinjer	6
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
3. LITTERATURGENOMGÅNG OCH TIDIGARE FORSKNING	9
3.1 Dokumentation.....	11
3.1.1 Fotografering.....	11
3.1.2 Film	12
3.1.3 Pedagogiska observationer.....	12
3.1.4 Intervjuer och ljudupptagning	13
3.1.5 Barnens egna alster	13
3.1.6 Anteckningar	14
3.2 Barnperspektiv respektive vuxenperspektiv	14
3.3 Etik och dokumentationer	15
3.4 Sammanfattning	15
4. METOD	16
4.1 Metoder och metodval	16
4.2 Urval och genomförande	17
4.3 Bortfall.....	18
4.4 Bearbetning och analys	19
4.5 Trovärdighet och äkthet.....	19
4.7 Etiskt förhållningssätt	20
4.8 Metodkritik	20
5. RESULTAT/ANALYS	21
5.1 Dokumentationsformer som används	21
5.2 Användning av dokumentation	23
5.3 Pedagogisk syn på dokumentation som utveckling för eget lärande	25
5.4 Förutsättningar för dokumentation	27
6 DISKUSSION	29
6.1 Resultatdiskussion	29
6.1.1 Dokumentationsuppdraget	29
6.1.2 Vilka olika dokumentationsformer används?.....	30
6.1.3 Hur används dokumentationen?.....	31

6.1.4 Pedagogens förutsättningar för dokumentation samt utveckling och lärande	32
6.1.5 Egna tankar om dokumentationsuppdraget	35
6.1.6 Fortsatt forskning	37
6.2 Metoddiskussion	38
REFERENSER	39
BILAGOR	
Bilaga A	
Bilaga B	

1. Inledning

Vårt examensarbete handlar om förskolans olika sätt att dokumentera på. Eftersom vi själva arbetar inom förskolans verksamhet vet vi av egen erfarenhet att arbetsätten med dokumentation skiftar från förskola till förskola. Genom vår utbildning har vi kommit i kontakt med studiekamrater som beskrivit hur de arbetar med dokumentation på "sina" förskolor. Det arbetet skiftar beroende på i vilken kommun de arbetar men även mellan förskolorna inom samma kommun. Vår nyfikenhet riktar sig i huvudsak mot hur arbetet kan se ut, men även hur mycket tid pedagogerna har tillgång till för att utföra dokumentation. Genom differentiell tid för planering och dokumentation kanske kvaliteten på dokumentationen blir varierad. Finns det andra aspekter som gör att dokumentation prioriteras eller prioriteras bort i arbetet? När förskolans läroplan, Lpfö98 (Skolverket 2006) infördes började regeringen ställa högre krav på att dokumentera verksamheten. Hedenqvist & Håkansson (2009) skriver att utvecklingen av målformulering och utvärdering har blivit allt viktigare inom det svenska skolsystemet. Trots ett enhetligt styrdokument finns inget samstämmigt arbetssätt hur dokumentationsarbetet ska se ut. Detta har medfört att det är upp till varje förskola och kommun att tolka och fullfölja dokumentationsuppdraget. År 2010 infördes en ny skollag, samtidigt reviderades förskolans läroplan. Genom denna förändring ville regeringen ytterligare förtydliga och stärka förskolans kvalitetsarbete. Hur har det gått ute på förskolorna?

Genom revideringen har vi märkt att läroplanen på nytt har blivit ett levande arbetsmaterial på förskolorna, vilket medfört att en del förskolor först efter 12 år börjat implementera läroplansuppdraget. Eftersom det inte finns något enhetligt direktiv från Skolverket hur dokumentationen ska se ut har vilsenheten ökat på förskolorna vad som förväntas. På grund av denna vilsenhet har Skolverket under våren 2012 utarbetat ett stödmaterial vilket har som syfte att stödja förskolans personal i arbetet med att följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten (Skolverket 2012a). Vi har förstått att varje förskola tolkar läroplanens uppdrag på olika sätt, därför vill vi undersöka hur en liten kommuns (ca 8000 inv.) tre kommunala samt tre privata förskolor utformat sitt arbete med dokumentation i sin verksamhet. Vi har kommit fram till att förutsättningarna skiljer sig åt på dessa sex förskolor, trots att de verkar inom samma kommun. Sheridan & Pramling

Samuelsson (2009) skriver att dokumentationsarbete grundar sig i att man har en idé om vad man vill synliggöra och vad man vill att den ska användas till.

1.2 Kvalitet

Från 1998 fram till idag har barngruppernas storlek ständigt ökat samtidigt som personaltätheten minskat i förskolan. Även om det är upp till varje kommun att prioritera hur stora barngrupper samt vilken personaltäthet det budgeteras för, lever kommunerna ändå under de krav som regeringen ställer på huvudmannen för verksamheten. 1997 kom en förordning där skolorna ska kvalitetsredovisas, 2005 inkluderades även förskolan och fritidshemmen (Myndigheten för skolutveckling 2007). Den skriftliga kvalitetsredovisningen ska grunda sig på uppföljning och utvärdering via; skollag, skolformsförordningar och läroplaner (Hedenqvist & Håkansson 2009). Av egen erfarenhet har vi sett att både barn och vuxna i förskolan lever under högre press idag än tidigare. Kraven har ökat på förskolans kvalitet som numera ingår i skolväsendet, där skollagen reglerar vilka rättigheter barn, elever samt vårdnadshavare har. Med större barngrupper samt färre resurser ställer vi oss frågan hur förskolorna klarar kvalitetsuppdraget. Genom att kartlägga dokumentation, reflektion samt utveckling av förskoleverksamheten, ville vi bidra till en större insikt i hur kvalitetsarbetet genomförs. Genom kvantitet på svaren hoppas vi att studien ska bli så kvalitativt som möjligt.

1.3 Mål och riktlinjer

Genom dokumentation anser Skolverket (2012a) att förskolorna har underlag för att bedöma verksamhetens kvalitet, måluppfyllelse och utvärderingsbehov. Vidare anser de att det är genom kritisk granskning och analys av både metoder och arbetssätt som pedagogerna kan se om det överensstämmer med de intentioner som finns för tolkningen av läroplanen. Till skillnad från skolans uppnåendemål ger strävansmålen i Lpfö98 (rev.2010) en riktning om hur pedagogerna ska planera och formulera dem för verksamheten (Skolverket 2008). Lpfö98 gavs ut 1998 men reviderades 2010 där bland annat mål och riktlinjer fått tydligare direktiv. I den tidigare upplagan av Lpfö98 beskrivs målen som önskvärda, medan de i den reviderade upplagan är förväntade. Det har även lagts till ett avsnitt som belyser uppföljning, utvärdering och utveckling. Riktlinjerna i den tidigare upplagan av Lpfö98 är ställda till all

personal i förskolan, medan den reviderade beskriver skillnader i ansvar där en del är riktat mot förskollärare och en del till hela arbetslaget (Skolverket 2010a).

2. Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med denna studie är att synliggöra hur olika förskolor inom samma kommun arbetar med dokumentation. Vi avser att undersöka hur pedagoger ser på dokumentationens syfte, på vilka sätt dokumentation utförs, hur pedagoger reflekterar kring dokumentation och vilken utveckling som sker med pedagogerna när de använder sig av dokumentation. Vi avser även att undersöka vilka förutsättningar som ges för planering och dokumentation eftersom det är upp till varje förskola att bestämma hur mycket planeringstid varje pedagog får.

Våra frågeställningar för att konkretisera syftet är:

- Vilka olika dokumentationsformer används?
- Hur används dokumentationerna?
- Hur ser pedagogerna dokumentationen som utveckling för sitt eget lärande?
- Vilka förutsättningar ges för dokumentation?

3. Litteraturgenomgång och tidigare forskning

I detta kapitel beskrivs dokumentationens betydelse, några olika dokumentationsformer och vilken eventuell kvalitetshöjning som följer av dokumentation.

Sedan 1930-talet har det pågått observationer och dokumentationer av barns utveckling. Dessa har under tidens gång förändrats och olika teorier har avlöst varandra. Vidare skriver hon att fokus tidigare lades på att bedöma barns utveckling efter vad som var åldersadekvat och även observationer av eventuella brister hos barn var vanligt. Förr skulle barnen inte vara medvetna om att de blev observerade och var av den anledningen inte heller en del av dokumentationsarbetet. Ur ett jämförande historiskt perspektiv anser Lindgren & Sparrman (2003) att man kan betrakta dokumentation som en fortsättning på tidigare sätt att observera och forska om barn. De refererar till Anita Holmstedts Lothigius syn på den missuppfattning som hon anser begreppen observation och dokumentation står för idag. Där menar hon att dokumentation snarast blir en annan form av observationsteknik eftersom även den används i utvärdering och på så sätt blir underlag för bedömning som man i decennier ägnat sig åt. Kanske har observationsbegreppet bytts ut till dokumentation beroende på utvecklingen av begrepp där utvärdering och målstyrning numera blivit nyckelord. Trots denna liknelse mellan begreppen observation och dokumentation anser hon ändå att det finns nya sätt att tänka omkring begreppet dokumentation. Nu är det inte enbart det som iakttas som beskrivs utan också den reflektion som görs omkring det som iakttagits (a.a. 2003).

Dokumentation har förändrats över tid, från att pedagoger enskilt utan barns medverkan berättat eller skrivit om aktiviteter, till att pedagogerna idag både enskilt och tillsammans med barn reflekterar och dokumenterar. Tidigare planerades enbart vilken aktivitet som skulle genomföras och som sedan dokumenterades enskilt av pedagogen (Doverborg & Anstett 2003).

Forskning har även visat att det finns variationer av dokumentationer beroende på om barnet går i förskola i en stadsdel eller på landsbygden. I stadsdelen var dokumentation och bedömning fokuserat på kunskap medan det på landsbygden

fokuserades på omsorg (Vallberg Roth 2011). Bjervås (2011) skriver att det även skett förändring i vårt språkbruk angående observation och dokumentation. Ordet observation var vanligare förr medan man idag oftare använder sig av dokumentation. Detta håller även Skolverket med om när de skriver att ”det har skett en förändring från att som tidigare observera yngre barn till att idag dokumentera och bedöma barns lärande” (2010:3). När det gäller bedömning av barn diskuteras att denna inte ska ske på förskolan, ändå är det inte ovanligt att dokumentation innehåller bedömning av barn eftersom vissa pedagoger använder sig av olika mallar och tester. Lenz Taguchi (2000) skriver att observationer och dokumentationer tillsammans med utvecklingsplaner till stor del blir underlag för olika utvärderingar. Eftersom utvärdering blir alltmer aktuell inom förskolan är detta underlag nödvändigt.

För att granska och kvalitetssäkra det arbete som sker i förskolan krävs olika metoder för att synliggöra detta, ett av redskapen är dokumentation. Där finns det möjligheter för pedagogerna att få perspektiv på, utvärdera och utveckla sitt arbete. Det finns olika dokumentationsformer att tillämpa, exempelvis; fotografering, filmning, pedagogiska observationer, intervjuer, ljudupptagningar, barnens teckningar (Krok & Lindewall 2005). I allmänna råd och kommentarer om kvalitet i förskolan skrivs att ”vad barn lär och utvecklar och i vilka situationer, är en process som ständigt behöver problematiseras” (Skolverket 2005:25). Av den anledningen kan förskolan inte välja att enbart dokumentera vid enstaka tillfällen utan detta ska enligt Lpfö98 rev. 2010 (Skolverket 2010a) vara ett ständigt pågående arbete för att kunna reflektera, analysera och utveckla verksamheten. På uppdrag av Skolverket genomförde Skolinspektionen 2011 en undersökning där man ville kvalitetssäkra förskolornas uppdrag gentemot den reviderade läroplanens uppsatta mål. Då visade det sig bland annat att flera förskolor inte hade något bra system för att dokumentera barns lärande. Det rådde stor osäkerhet på vilket sätt dokumentation skulle genomföras utan att det blev en bedömning av barnen. Skolinspektionen anser att den undermåliga dokumentationen av verksamheten innebär att den blir svår att utvärdera, samt att synliggöra det enskilda barnets lärande (Skolinspektionen 2011).

3.1 Dokumentation

Innebörden i orden dokumentation respektive pedagogisk dokumentation skiljer sig åt. Dokumentation anser Åberg & Lenz Taguchi (2005) är beskrivningar av barns händelser i förskolan där den inte vidareutvecklats tillsammans med barnet. Dokumentation kan exempelvis vara foton av händelser, barns teckningar, text med beskrivningar av händelser på förskolan och så vidare. Pedagogisk dokumentation skiljer sig på det sättet att dokumentationen utgår från barnet. Åberg & Lenz Taguchi (2005) beskriver pedagogisk dokumentation som ett redskap där pedagogerna använder den för att kunna reflektera, följa upp och utveckla innehållet tillsammans med barnet eller kollegorna så att verksamheten förs framåt. Sheridan & Pramling Samuelsson (2009) anser att det är i interaktion mellan pedagoger och barnet men även mellan barn och barn som pedagogisk kvalitet skapas. Även Doverborg & Anstett (2003) anser att dokumentation är viktig för att se förskolans kvalitet. Syftet och anledningen till vad som ska dokumenteras är den grundläggande basen för vad dokumentationen kommer att handla om, det som urskiljs i det man söker kunskap om. Innehållet kommer senare bli underlag för utvärdering, menar de. Kunskapen vi får kan sedan användas till att utmana barns lärande och höja kvaliteten på förskolan (Sheridan & Pramling Samuelsson 2009). Även Bjervås (2011) konstaterar att Utbildningsdepartementets motiv till att systematiskt dokumentera, analysera och utvärdera barns utveckling och lärande i förskolan handlar om att kunna se om förskolorna lever upp till de mål och intentioner som finns i Lpfö98 (rev.2010).

Pedagogisk dokumentation syftar till att synliggöra dels barnen och verksamheten, dels att utvärdera sammanhangets och miljöns betydelse för barnens lärande, lek och samarbete (Skolverket 2008:69)

3.1.1 Fotografering

Skolverket (2012a) anser att kameran är ett dokumentationsverktyg som både barn och pedagoger kan använda på ett mycket kvalitativt sätt i dokumentationsarbete eftersom det tydligt visar vad som pågår. Genom samtal och beskrivningar kan var och en ge sina perspektiv, tankar och funderingar på det som syns på bilden. Vidare menar de att det är den som fotograferar som fångar just det den är nyfiken på, det gör delaktigheten likvärdig och kan skapa ett nytt kollektivt utforskande. I dokumentationssyfte har fotograferande ett annat mål än det som görs vid till exempel födelsedagar, lucia eller gruppafoton. Krok & Lindewall (2005) anser att foto

utgör en viktig del i barns eget lärande och synliggör dess historia, vilket kan dokumenteras i portfoliepärmar under förskoletiden. Genom fotografering visar pedagogen även att barnen är viktiga.

3.1.2 Film

Videokameran kan genom sitt användningsområde inom dokumentation fånga olika sekvenser, rörelser, ljud och kroppsspråk. Genom videokameran kan det som spelas in kommuniceras på ett annat sätt än genom digitalkameran där bilderna blir mer att samtala omkring. Användning av videokamera kan vara ett sätt att dokumentera och återge till små barn som ännu inte muntligt kan reflektera över dokumentation (Skolverket 2012a). Genom att videofilma kan man uppleva händelser flera gånger och få syn på och tolka dessa på olika vis. Både barn, pedagoger och föräldrar ser och reflekterar på olika sätt och kan därmed få vidgade perspektiv på händelser (Wehner-Godée 2011).

Videokameran synliggör även pedagogers arbetssätt i samspel med barn och barns interaktion med varandra som kan leda till utveckling både på det personliga planet men även för gruppen (Skolverket 2008). Linnér (2005) anser att lärares olika förhållningssätt sällan granskas eftersom det anses privat. Därför betonar hon vikten av att som pedagog söka kunskap i sitt eget handlande gentemot de barn som möts. Genom reflektion kan pedagogen då få syn på sitt eget agerande och barns utveckling.

3.1.3 Pedagogiska observationer

Pedagogiska observationer utgår från barnet där observationen ska lyfta fram barnets kompetenser och inte dess brister anser Krok & Lindewall (2005). Observationssättet kan variera beroende på vad det är man vill få syn på. Det viktiga är att det som observeras ger svar på det pedagogen vill ta reda på, nämligen barns lärprocesser. De frågor pedagogen vill få svar på ska vara väl förankrade i arbetslaget, menar de. Vallberg Roth (2011) anser även att det är viktigt att ställa sig frågorna *vad*, *hur* och *varför* man ska dokumentera. Detta för att dokumenterandet ska bli så relevant som möjligt. Bjervås (2011) betonar att när pedagoger observerar är det viktigt att de är medvetna om att deras val och tolkningar är subjektiva. Därför menar hon, är det viktigt att ta ansvar för de val av observationer som pedagogen gör.

I den pedagogiska dokumentationen ska barns lärprocesser synliggöras och medvetandegöras. Bjervås (2011) har studerat förskolepersonals sätt att dokumentera och enligt henne sker en viss bedömning av barn i den pedagogiska dokumentationen, även om det är barns lärprocesser som står i fokus. Skolverket skriver att förskolans ökande av tester och dokumentation tyder på att vi alltmer börjar likna den ”skolinriktade läroplanstraditionen” (2010b:28).

3.1.4 Intervjuer och ljudupptagning

När pedagoger använder intervjuer i sitt dokumentationsarbete och analyserar dessa, menar Doverborg & Pramling Samuelsson (2000) att hon blir bättre på att förstå hur barn tänker. Genom detta skapar vi bättre förutsättningar för barns lärande. Intervjuerna kan även fungera som utvärdering av verksamheten genom barns tankar och utsagor.

För att kunna göra en så korrekt analys av en intervju som möjligt är det viktigt att den är inspelad. På det sättet kommer hela intervjun med och det går att lyssna flera gånger på det barnet sagt (Doverborg & Pramling Samuelsson 2000). Barns egna ljudinspelningar kan göra att projekt och teman utvecklas. Fördelen med att göra ljudupptagningar är att dessa kan utgöra minnen från aktiviteter, samspel och händelser. När barnen lyssnar på ljuden har de chans att minnas vad de har varit med om (Skolverket 2012a).

3.1.5 Barnens egna alster

Elfström (2008) beskriver hur förskolan kan inspirera till utforskande genom spännande material. Genom att göra det lustfyllt, inspirerande, förbryllande, och att trollbinda anser hon att barn gör sina egna upptäckter. Vidare menar hon, för att lärprocesser ska utvecklas krävs att dokumentation kring barns skapande genomförs. När deras olika strategier, intresse och förmågor synliggörs kan pedagogerna dela in barnen i fungerande grupper för att utöka lärandet. Tanken med dokumentation ska vara att ge varje barn en möjlighet att hitta sin lärprocess oberoende av vad de andra kan, anser Elfström. Det håller även Johansson & Pramling Samuelsson (2003) med om. När barn får dokumentera och skapa från sitt eget perspektiv blir de olika variationerna av barns uppfattningar synliga. På så sätt tillvaratas mångfalden än mer än vad deras uppfattningar skulle blivit genom samtal.

3.1.6 Anteckningar

Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) skriver om vikten av att dokumentera sina egna tankar och upplevelser i någon form av loggbok. Genom denna form av dokumentation är det lätt att få syn på såväl pedagogers som barns lärande. Dessa anteckningar kan sedan användas för att gå vidare och utveckla miljöer och processer.

3.2 Barnperspektiv respektive vuxenperspektiv

Dokumentation i förskolan ska som enligt Lindgren och Sparrman (2003) uttrycker komma både barn och vuxna till del. De ställer sig dock frågan på vilka sätt barn har möjlighet att påverka den? Eftersom dokumentation grundar sig på att tankar, handlingar och aktiviteter synliggörs menar de att det är skillnad på att betrakta eller att bli betraktad. Makten att bestämma vad som synliggörs kommer oftast ur ett vuxenperspektiv eftersom det är pedagogerna som sätter upp mål och som avgör när det är uppnått (a.a.2003). Likaså poängterar Johannesen & Sandvik (2009) att det alltid är upp till den vuxne att avgöra hur barn ses och bemöts, detta ger avtryck i barns vardag. Deras delaktighet och inflytande styrs av hur pedagoger bemöter dem och låter dem vara en del av verksamheten. Den grund som den pedagogiska verksamheten bygger på är den syn som enligt Åberg & Lenz Taguchi (2005) pedagoger har på barnen. Johansson (2005) anser att det är pedagogernas föreställning om barnet som person som har betydelse för hur de blir bemötta och respekterade. Det anser även Johansson & Pramling Samuelsson (2003) som betonar vikten av att reflektera över vilken föreställning pedagogen har om barn, detta får nämligen en avgörande betydelse för på vilket sätt de får komma nära barns värld eller inte. Utifrån den bilden vi har om barnet kommer vi att synliggöra deras förmågor och även hur vi bemöter dem. Ofta sitter förutbestämda antaganden i ryggmärgen på oss.

Genom dokumentationsarbete kan pedagogen få en annan syn på och förståelse för hur barn fungerar som kan få avgörande konsekvenser vilken praktik som kommer eftersträvas i verksamheten, menar de. Därför krävs fortlöpande tid för reflektion och diskussion om pedagogens roll när det gäller att få syn på vad de anser att barns delaktighet symboliserar (Åberg & Lenz Taguchi 2005). Den stora utmaningen blir som Johansson & Pramling Samuelsson framhåller, ”att tolka och förstå barns

perspektiv, men också att möta varje barn utifrån hans eller hennes intentioner och livsvärld” (2003:25). Med andra ord har pedagogens roll en stor betydelse för att barns egen dokumentation får en central plats, men även de intentioner pedagogen har att dokumentera och synliggöra kunskaper utifrån läroplanens uppsatta mål.

3.3 Etik och dokumentationer

Förskolan ska präglas av den värdegrund samt det etiska förhållningssätt som uttrycks i läroplanen. Detta är viktigt att tänka på när pedagoger dokumenterar barn i förskolan, framhåller Skolverket (2012a). Vidare anser de att det är barns bästa som ska vara i fokus och att barnen blir involverade i de etiska aspekterna vid arbetet med och sammanställningen av dokumentationen. Barn ska ha möjlighet att både kunna säga nej till att bli fotograferade, filmade eller kunna påverka hur deras alster synliggörs. Juul & Jensen (2003) menar att skillnaden mellan dagens barn och barn för femtio år sedan är att dagens barn vet sin rätt och att de förväntas bli tagna på allvar.

På förskolan bör man enas om hur dokumentationen ska förvaras. Använder förskolan webbplats för att marknadsföra sig ska alla föräldrar få ta ställning till vad de tillåter och ge sitt samtycke genom skriftligt tillstånd (Skolverket 2012a). Barns rätt ska alltid beaktas och aktivt prövas i de beslut som på något sätt kommer att beröra dem, enligt artikel 3 i barnkonventionen (Barnombudsmannen 2008). Gren (2007) framhåller att etisk medvetenhet präglas av att pedagogerna i förskolan tar reda på vilka värderingar de själva har och hur de styr sättet att handla mot barnen.

3.4 Sammanfattning

I denna sammanfattning vill vi lyfta fram kärnan ur litteraturgenomgången och tidigare forskning.

Sedan 1930-talet har barn observerats och dokumenterats. Över tid och beroende på den samhällsstruktur som rått har sätten att se på barn förändrats. Vi har mer och mer gått mot ett kunskapsinriktat samhälle. Genom införandet av Lpfö98 togs ett steg i den riktningen även för förskolan. Sedan 2010 då Lpfö98 reviderades har debatten om barns lärande lyfts både inom och utanför förskolan. Eftersom förskolan numera råder under skollagen har synen på förskolans innehåll förändrats. Nu är det först och främst inte omsorgen som påtalas utan barns livslånga lärande och barns egen

kompetens som står i fokus. Då förskolan har skyldighet att kvalitetssäkra sin verksamhet har vi valt att titta på olika sätt att dokumentera och på vilka sätt den kan komma till uttryck i en kvalitetsbedömning. Då inga givna riktlinjer angetts från utbildningsdepartementet är det upp till varje förskola att synliggöra barns utveckling och lärande. Vi ville jämföra de sätt förskolor dokumenterar på och vilka resultat det ger förskolorna. Enligt Lpfö98 (rev.2010) ska barn ges möjlighet till delaktighet och inflytande i sin vardag, samtidigt blir det en subjektiv bedömning ur ett vuxenperspektiv hur det gestaltar sig. Vi har i detta kapitel beskrivit olika dokumentationsformer som förekommer i förskolan och hur de kan användas.

4. Metod

I detta kapitel kommer vi att ta upp val av metod, urval och bearbetning, men även hur vi genomförde vår studie. Vi kommer att beskriva den så exakt som möjligt för att liknande studier ska kunna genomföras vid senare tillfälle.

4.1 Metoder och metodval

Det råder delade meningar om metodologiska frågeställningar, anser Bryman (2011). Forskningsstrategier bedrivs oftast som kvantitativa eller kvalitativa studier. Enligt Bryman skiljer sig dessa studiers innehåll tydligt åt beroende på vad som ska forskas fram. Vilken metod som kommer att användas bestäms av i vilket avseende studien görs, det vill säga, vilken roll teorin spelar, vilken kunskapssyn som avses eller vilka ontologiska ståndpunkter som ingår. Trost (2007) såväl som Patel & Davidson (2003) anser det vara av högre kvalitet med kvantitativa studier än med kvalitativa. Samtidigt skriver Trost ”att de kan användas i kombination med varandra” (2007:18). Kvantitativa studier kan göras när syftet exempelvis är att få veta hur många procent av de utvalda som tycker på det ena eller andra sättet. Vill man däremot veta hur de utvalda tänker och tycker i en specifik fråga ska man välja en kvalitativ studie.

I vår studie ville vi undersöka hur pedagoger tänker och arbetar utifrån begreppet dokumentation. Vi använde oss i första hand av en kvalitativ metod eftersom vår förhoppning var att få syn på pedagogers resonemang kring dokumentation i förskolan, men det förekommer även inslag av kvantitativ metod. Bryman (2011) beskriver svårigheten att distinkt välja en metod, han menar att även om en studie i

grunden uppvisar drag från en metod innehåller den oftast även den andra inriktningen. I forskningssammanhang har teorin även en förankring i någon forskningstradition, där perspektiven grundar sig på sättet att se på kunskap. I vår studie använde vi oss av den hermeneutiska vetenskapstraditionen. Hermeneutiken grundar sin kunskap på empiri och logik, men utöver detta tillkommer även inkännande. Man vill förstå och inte bara begripa. Tolkning är viktigt när vi ska förstå andra människors handlingar och varför de handlar som de gör (Thurén 2007).

4.2 Urval och genomförande

Hur stort urval som ska göras kan vara svårt att bestämma. Enligt Trost (2007) är sannolikheten större att det blir ett bra resultat om ett stort urval görs. Bryman (2011) menar att urvalsstorleken oftast beror på tid, pengar, behovet av precision samt ett antal andra faktorer. Vi valde att göra ett bekvämlighetsurval, vilket betyder att vi genomförde vår studie på förskolor i vår närhet. Eftersom vi gjorde studien i en liten kommun med endast sex förskolor valde vi att lämna enkäter till pedagoger på samtliga förskolor. På förskolor med en avdelning delade vi ut enkäter till hela arbetslaget. De förskolor med flera avdelningar erhöll ett antal enkäter per avdelning och som pedagogerna själva delade ut inom sin avdelning. Det i sin tur resulterade i att vi inte valde pedagoger. Vi lämnade ut 46 enkäter till pedagoger med olika utbildning såsom förskollärare, barnskötare, fritidspedagog och utan pedagogisk utbildning. Detta urval, menar Bryman (2011) kan ge ett mycket intressant resultat samtidigt som det kan vara svårt att bedöma det eftersom vi inte kommer att få veta om det är svar som är representativa för förskolor även i andra delar av landet. Genom detta förfarande tillkom ingen administrativ kostnad. Påminnelser skedde via telefon eller genom personlig kontakt.

Vår studie utfördes i en liten kommun där samtliga sex förskolor, tre kommunala och tre privata, representerades. Då studien gjordes på förskolor med pedagoger som för oss är kända gjorde vi ett så kallat bekvämlighetsurval (Trost 2007). Bryman (2011) menar att det i bekvämlighetsurval oftast inte framkommer resultat som är representativa för pedagoger i sin helhet. Vi hoppades ändå genom detta val att få så hög svarsfrekvens som möjligt och på så sätt bidra med förskolepedagogers sätt att se på dokumentation i denna kommun. Bryman (2011) menar att resultatet kan bli en språngbräda till vidare forskning inom detta område.

Innan vi lämnade ut enkäterna (bilaga B) skickade vi den tillsammans med ett missivbrev (bilaga A) till vår handledare för att få klartecken att dela ut dem. Efter klartecknet gav vi en enkät till en särskilt utvald pedagog för att se om våra frågor var relevanta för vår ämnade studie. Dennes enkätsvar finns med i undersökningen. Bryman (2011) anser att det är viktigt att pröva den valda metoden i en pilotstudie innan den påbörjas.

Vi valde att använda oss av enkäter eftersom vi ansåg att det skulle ge fler personers åsikter på våra frågor samt större urval än om vi använt intervjuer. En annan aspekt var att det inte tog så mycket tid i anspråk mer än att dela ut och samla in dem. Dessutom kunde respondenterna få tid att tänka efter hur de ville utforma svaren utan påverkan av intervjuaren. De hade även möjlighet att välja tidpunkt för att bearbeta frågorna. Av de 21 enkäterna som besvarats representeras respondenterna endast av kvinnor varav 12 förskollärare, 5 barnskötare, 3 fritidspedagoger samt 1 utan pedagogisk utbildning.

4:3 Bortfall

Vi lämnade ut 46 enkäter där vi personligen levererade dem. I samband med överlämnandet förklarade vi motivet med studien och vikten av att få in så många svar som möjligt. Vi framhöll även det intressanta i att få ett resultat hur just denna kommuns förskolor arbetar med dokumentation, samt på vilka sätt det eventuellt skiljer sig åt. Efter ca två veckor återkom vi för att samla in enkäterna. Då visade det sig att det var många som inte fyllt i dem. Vi valde därför att flytta fram datumet för inlämnandet ytterligare en vecka. Trots detta fick vi återkomma vid ett flertal tillfällen för att få in enkäterna. Det var av stor vikt för oss att få in så många svar som möjligt för att vi skulle få ett bra underlag att bearbeta. Av de 46 utlämnade enkäterna fick vi efter flera påminnelser tillbaka 21. Eftersom vi samlade in enkäterna personligen kunde vi samtidigt få en bild av varför 25 pedagoger uteblev med sina svar. Flera svarade att de inte hade någon tid att utföra den på, några berättade om hur ”dokumentationströtta” de var och orkade helt enkelt inte dokumentera något utöver det de gjorde under arbetet. Vi märkte även skillnad på inställning och intresse för det examensarbete vi utförde. Pedagoger från de privata förskolorna var positivare inställda till att medverka i vår studie än de som arbetade på kommunala förskolor. Oavsett inriktning på förskola var det flera som uttryckte

att de tyckte att det skulle bli intressant att ta del av vårt arbete eftersom många kände vilshenhet och frustration över dokumentationsuppdraget.

4:4 Bearbetning och analys

För att kunna jämföra och se svaren i sin helhet valde vi att skriva in varje respondents svar under varje fråga i en tom enkät. Genom att välja olika färger för varje respondents svar kunde vi lättare urskilja vem som svarat vad under de 14 frågorna. Nu hade vi en helhetsbild av de 21 respondenternas svar där vi kunde utläsa vilka olika utbildningar som representerades, vilken typ av förskola respondenterna arbetade på, hur de dokumenterade och så vidare. Vi kunde även se hur svaren skiljde sig eller var samstämmiga eftersom respondenternas åsikter stod efter varandra under varje fråga. Sammanställningen av svaren gav oss 15 A4 sidor att bearbeta. De frågor vi ville få svar på tittade vi specifikt efter när vi bearbetade svaren i sammanställningen. Eftersom analysprocessen ska medföra att vi finner svar på våra frågor utan inblandning av våra egna värderingar var det viktigt att hitta ett sätt att analysera som skulle ge en så riktig bild som möjligt. Enligt Bryman (2011) är det av stor vikt att vara helt säker på vad det är i frågeställningarna som konkret ska analyseras.

4:5 Trovärdighet och äkthet

Mätning av trovärdighet och äkthet är omdiskuterad inom den kvalitativa forskningen. En del forskare anser att den kvalitativa forskningen bör värderas och bedömas efter andra mått än inom den kvantitativa forskningen. Två grundläggande kriterier som nämns när den kvalitativa forskningen ska bedömas är tillförlitlighet och äkthet (Bryman 2011). Eftersom respondenterna fått svara enskilt på en enkät där varken arbetskamrater eller intervjuare påverkat svaren vet vi inte hur frågeställningarna uppfattades. Däremot kunde vi vid sammanställningen se att svaren besvarades på liknande sätt vilket vi uppfattade som att frågorna blivit tolkade så som vi tänkt och att svaren kändes autentiska. Då förskolans kvalitet och popularitet diskuteras både utom och inom förskolan, exempelvis i media eller i den egna kommunen, kan det ha påverkat respondenternas svar för att skapa en så positiv bild av den egna förskolan som möjligt. Samtidigt visste respondenterna att detta examensarbete ska lämnas till kommunens förskolechef vilket också kan ha påverkat svaren där de eventuellt ville visa både positiva och negativa sidor av

dokumentationsarbete. Genom att vi endast undersökt våra frågeställningar i en kommun kommer det inte att vara representativt för hela landet.

4.7 Etiskt förhållningssätt

Vi har tagit hänsyn till Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet 2012) vilka är informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav och nyttjandekrav. Informationskravet innebär att vi ska upplysa om vårt syfte med studien samt att deltagandet är frivilligt. Samtyckeskravet innebär att deltagaren i studien själv får bestämma över sin medverkan. Konfidentialitetskravet innebär att all information som inhämtas skall behandlas med respekt liknande sekretess. Nyttjandekravet innebär att informationen inte får användas till annat ändmål än studier. (Vetenskapsrådet 2012).

När vi besökte förskolorna för att lämna enkäterna berättade vi om studien vi skulle genomföra i vårt examensarbete. Vi upplyste om frivilligheten att delta, samtidigt poängterade vi att det var av stor vikt för oss att få så många svar som möjligt för att få ett bra underlag. För att kunna återkomma med eventuella följdfrågor till respondenterna fanns en rad för namnunderskrift som var frivillig. I vår undersökning var det inte viktigt vem som svarade vad, det var innehållet i svaren som låg till grund för studien. Vi påtalade att det endast var vi som genomförde undersökningen som tog del av svaren.

4.8 Metodkritik

Vetenskapsteori är viktigt för att utveckla vårt samhälle. Enligt Thurén (2007) utgör den en grund för olika ställningstagande. Den påverkar också på vilken grund människor tar ställning till olika frågor i vårt samhälle (a.a. 2007). Även vi som gjort detta arbete bör vara medvetna om och fundera över vilka olika ställningstagande vi gjort, vilka perspektiv vi antagit, vilka värderingar vi haft och vad vi valde att lyfta fram för att ge ett så objektiva resultat som möjligt. Det bekvämlighetsurval vi gjorde kom att innebära att vi inte fick svar som representerade förskolor i hela landet utan endast de förskolor som förekom i denna kommun.

Vi använde oss av enkäter som underlag för att få svar på våra frågor. Bryman (2011) anser att enkäter och intervjuer kan i det närmaste anses som likartade. Skillnaden menar han, ligger i svårigheten att formulera öppna frågeställningar i en

enkät, ha en utformning som är lätt att förstå, samt att frågorna inte blir för många så att respondenten tröttnar (a.a. 2011). Hade vi intervjuat personerna en och en hade vi kunnat ställa följdfrågor som eventuellt påverkat det resultat vi fick. När vi tolkat utifrån den hermeneutiska vetenskapstraditionen innebär det, hur vi än gjort, att vi intagit subjektiva bedömningar eftersom svaren kom att innehålla våra värderingar, vår förförståelse samt kontext (Thurén 2007). Genom att vi är kända av respondenterna och själva arbetar inom förskola vet vi inte om svaren påverkats av den anledningen.

5. Resultat och analys

I följande kapitel redovisar vi en sammanställning av de svar vi fått från våra respondenter. Vi har valt att göra underrubriker utefter de frågeställningar vi angett i början på detta arbete. Kapitlet innehåller även vår analys av studien. Autentiska svar från respondenterna är kursiverade i texten.

5.1 Dokumentationsformer som används

Efter att ha bearbetat respondenternas svar kunde vi se att samtliga förskolor dokumenterar på något sätt. Det finns dock skillnader mellan förskolorna på vilka sätt de dokumenterar, så även inom avdelningar på samma förskola. Vissa av dokumentationsformerna används oftare än andra. Den vanligaste formen av dokumentation är foton samt väggdokumentationer. Dessa består av barnens alster samt skriftlig dokumentation av pedagogernas arbete med barnen. Foto används i olika sammanhang, tillsammans med text som utformats av personal och barn, i fotoramar och i bildspel på datorn. Enligt Skolverket (2012a) är foto ett bra redskap för att visa vad som pågår i verksamheten. Pedagogerna kan tillsammans med barnen se deras historia, lärprocesser och utveckling. De kan också diskutera kring barnen och verksamheten i arbetslaget, använda foton för systematiskt kvalitetsarbete samt informera föräldrarna om vad som händer.

Dokumentation om vad som hänt under dagen sker på en del förskolor på exempelvis whiteboardtavlor. Flera pedagoger nämnde barnens alster i form av till exempel teckningar som viktig dokumentation. Detta är ett exempel på hur man kan synliggöra och bekräfta det som sker på förskolan. För att barns lärprocesser ska utvecklas är det nödvändigt att föra dokumentation av barns kreativa skapande, anser

Elfström (2008). Av 21 pedagoger var det 6 som uppgav att de använde sig av videofilmning. Att förskolor använder sig av detta för att analysera verksamheten kan enligt Skolverket (2012a) leda till utveckling av såväl de enskilda individerna som hela gruppen. Ytterligare förekom dokumentation i portfoliepärmar där barnen får följa den egna utvecklingen under sin förskoletid. Här menar flera pedagoger att barnen gärna tittar i sina pärmar och kommenterar vad de gjort och gör. Några pedagoger svarade att en gemensam plan för dokumentation är under utformning i kommunen. Vilsenheten bland pedagoger i förskolan om hur dokumentationsarbetet ska utföras har bidragit till att Skolverket (2012a) utformat ett stödmaterial.

Pedagogisk dokumentation används inte i så stor utsträckning. Detta var vad flera pedagoger eftersökte men där det rådde tveksamheter om hur den skulle utföras. En pedagog uttryckte: *”Genom pedagogisk dokumentation kan vi föra utvecklingen framåt. När vi sitter med enskild planering och dokumentation är det svårt att reflektera och få perspektiv på det gemensamma arbetet”*. Åberg & Lenz Taguchi (2005) menar att det är genom dokumentationen som vi ”kan göra lyssnandet synligt”(2005:17) men att det kan vara svårt att genomföra det i praktiken. Vidare menar Taguchi (1999) att pedagogisk dokumentation baseras på arbetslagets gemensamma kollektiva reflektion. Endast en avdelning nämner att de använder spaltobservationer som de senare analyserar och diskuterar i arbetslaget.

Några enstaka avdelningar använder sig av Power Point, som är ett dataprogram där det går att lägga bild och text. Denna dokumentation är ofta placerad så att barn och föräldrar kan ta del av den och på så sätt skapa samtal om vad som hänt på förskolan under dagen. Dokumentation används som grund för inskolningssamtal och utvecklingssamtal, beskrivs i svaren. I Lpfö98 (rev.2010) finns tydliga riktlinjer om förskollärarens ansvar för utvecklingssamtalens innehåll, utformning och genomförande. I utvecklingssamtal dokumenterar pedagogerna hur verksamheten kan utvecklas för att ta tillvara på barns styrkor, hur den ska bli mer utmanande och vad som behöver förändras.

I enkätsvaren såg vi att I-pad och blogg är två tekniska hjälpmedel och dokumentationssätt som finns representerade. En förskola använder sig av blogg för att informera och synliggöra verksamheten samt skapa kontakt med föräldrarna. Samma förskola nämner I-padens många möjligheter, samt att bloggen skapar ”vi-

känsla” på förskolan mellan barn, pedagoger och föräldrar. Bloggen gör det möjligt att följa händelser på förskolan var än det finns en dator. Föräldraengagemanget uppfattades även bli större. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) menar att pedagogisk kvalitet kan sammanfattas i det förhållningssätt man möts av på förskolan. Även medvetenheten om det enskilda barnets utveckling och lärande, innehåll och målsättning med verksamheten samt kontakten med föräldrarna förstärks.

5.2 Användning av dokumentation

De flesta respondenter svarar att dokumentation i första hand används för att synliggöra verksamheten, vilket kopplas till Lpfö98 (rev.2010). Dokumentationen anser de vara till för pedagogerna, föräldrarna och barnen vilket även Lindgren & Sparrman (2003) håller med om. Av de 21 tillfrågade respondenterna svarade 11 att dokumentation främst används i syfte att: fånga barns lärprocesser, visa och informera föräldrarna samt att utgöra underlag vid utvärdering av verksamheten. En pedagog uttryckte sig så här: *”Dokumentation är till för att informera föräldrar. För att utvärdera, reflektera. Dokumentation är en mycket viktig fråga och också något vi måste utveckla vidare. Varför dokumentation och hur använder vi den??”* En annan sa: *”Dokumentation ska användas till att utvärdera vår verksamhet. Men också visa våra föräldrar vad vi gör i vår verksamhet och för att följa barns utveckling”*. Skolverket (2012a) anser att det är genom att observera, dokumentera samt följa upp den pedagogiska verksamheten som förskolorna kan se om de följer målen som finns i Lpfö98 (rev.2010).

I arbetet med barnen använder pedagogerna olika dokumentationsformer för att diskutera och reflektera händelser och lärprocesser. Bland annat samlas material i portfoliepärmar där barn och pedagoger tillsammans tittar tillbaka och reflekterar över innehållet. Barns alster, foton och andra händelser visas genom väggdokumentation. En pedagog uttrycker: *”Genom att dokumentationen är tillgänglig för barnen kan vi tillsammans med barnen återkoppla till det vi ser på ex. bilderna. Utveckling och lärande står i fokus när vi gör detta”*. Enligt Krok & Lindewall (2005) är det genom att låta barn reflektera kring sin utveckling som förskolan kan synliggöra, skapa möjligheter och förutsättningar för det enskilda barnets egna mål.

I arbetslaget använder pedagogerna dokumentation för reflektion över barns läroprocesser och hur det arbetet följs upp och vidareutvecklas. Dokumentationen ligger även till grund för den utvärdering som sker av verksamheten, samt utgör innehåll för utformandet av utvecklingssamtalen. *”Dokumentationen används mest som levande dokument i verksamheten, men också som underlag vid utvärderingar, pedagogiska diskussioner och utvecklingssamtal”*. Detta är i enlighet med Skolverket (2012a) som skriver att dokumentation ska vara underlag för kvalitet, måluppfyllelse och utvärdering.

Utvärdering och kvalitetsarbete visade sig vara något som diskuterades och bearbetades under de olika former av pedagogiska möten som finns på förskolorna. En förskola använde sig av hjälpmedlet BRUK (bedömning, reflektion, utveckling, kvalitet). *”Genom utvärdering och sammanfattning sker kvalitetsarbetet både i stora arbetslaget och avdelningsvis. Att hela tiden ha läroplanen med sig är ett bra redskap när utvärdering ska ske”*.

Många uttryckte ett missnöje och en osäkerhet om hur dokumentation och kvalitetsarbete ska följas upp. Flera pedagoger tyckte att det borde finnas mer tid för arbetslaget att diskutera gemensamt. Andra påstod att det överhuvudtaget inte finns tillräckligt med reflektionstid för att fullfölja läroplanens uppdrag. Några sa att de kunde bli bättre på uppföljning samt att de kände sig osäkra på kvalitetsarbetet. En pedagog sa att det inte gjordes någon uppföljning alls av verksamheten och andra var bara i startgroparna. *”Vi är dåliga på det. Men har börjat lite trevande”*. Det stödmaterial som Skolverket (2012a) gett ut kan här användas som vägledning i kvalitetsarbetet.

Dokumentation till föräldrarna anser pedagogerna vara mycket viktig, dels för att synliggöra vad barnen gjort på förskolan, dels för att skapa samhörighet och att ge information. På en förskola kan dokumentationen bland annat läsas av föräldrar och pedagoger via en blogg. Några förskolor använder White-board tavlor där daglig information skrivs. Även fotoramar med bildspel visas där nytagna foton för dagen visar föräldrarna vad barnen gjort. *”Som det just nu är så är dokumentationen mest för barnen och föräldrarna”*. Förskolans uppgift är att samarbeta med barnens föräldrar och skapa förutsättningar för att varje barn får utvecklas i sin takt (Pramling Samuelsson och Sheridan 2006).

5.3 Pedagogisk syn på dokumentation som utveckling för eget lärande

De flesta pedagogerna svarade att de genom dokumentation tydligare kan se barns lärande och vad som sker i verksamheten. De svarar även att det är lättare att följa varje enskilt barn i dess utveckling. 6 av 21 pedagoger poängterade att de genom dokumentation kan följa barns intressen och utifrån det utveckla verksamheten. Johansson & Pramling Samuelsson (2003) anser att dokumentation gör att vi kan förstå barn och på så sätt utveckla verksamheten efter deras intressen och behov. En pedagog beskrev att: *”Genom dokumentation kommer man närmare barnen på ett annat sätt. Man kan få en annan bild av vad barnet faktiskt kan”*.

Enligt Lpfö98 (rev.2010) är dokumentation ett underlag för att kunna reflektera, analysera och utveckla verksamheten. En pedagog nämner att de inte kommit igång med sitt dokumenterande, men tror att de kommer lära sig mycket av det när detta sker. Flera uttrycker att det är svårt att hinna dokumentera men att de lär sig mer och mer vad som är ”viktigast” att lägga tid på.

Vissa anser att dokumentation är bra för att kunna utvärdera sitt eget arbete och ställa frågor som: Har jag gjort det jag ska? Hur blev resultatet? Hur går jag vidare? En pedagog uttryckte: *”Som pedagog känner jag mig säkrare i mitt arbete”*. En annan sa *”Det är kul att utvärdera sig själv och se om det var en bra dokumentation”*. Flera pedagoger nämnde att det är genom Lpfö98 (rev.2010) som de ser om deras arbete är på ”rätt väg” för att nå uppsatta mål och att det är genom den de också blir bekräftade och synliggjorda inför sig själva. Hedenqvist & Håkansson (2009) anser att verksamheten blir helt beroende av hur pedagogerna tolkar och formulerar målen. Det visade sig i vår undersökning att Lpfö98 (rev.2010) har implementerats i pedagogernas medvetenhet, flera säger sig ha den i ”bakhuvudet” hela tiden. Samtidigt uppger en pedagog att *”Jag känner mig stressad av att hela tiden tänka på läroplanen”*, medan en annan tycker *”Att man har jobbat likadant då som nu, även före läroplanen. Men att man synliggör mer för sig själv efter införandet av läroplanen”*.

Dokumentation leder till *”Att se vad vi faktiskt gör”* sa en pedagog. Den har lett till att medvetenheten och kvaliteten i arbetet har ökat. Flera pedagoger ställer sig frågor när de reflekterar över sin dokumentation. *”Vad behöver förändras/förbättras i*

verksamheten? Vad gick bra respektive dåligt? Vad gör vi för att skapa lärande situationer? Varför gör vi det vi gör?” Vallberg Roth (2011) menar att det är viktigt att ställa sig frågorna **vad**, **hur** och **varför** dokumenterandet sker. **Vad** vill vi få syn på med dokumentationen? **Hur**, alltså på vilket sätt ska dokumentationen genomföras? **Varför** ska vi dokumentera den valda situationen?

Någon anser att syftet med dokumentation är viktigt och att det är vuxnas tolkningar av barnen som ligger till grund. Lindgren & Sparrman (2003) poängterar att det är oftast de vuxna som väljer vad som ska dokumenteras och därefter tolkar vad som ses i dokumentationen. Här beskriver en pedagog: *”Genom dokumentation lär jag mig hur jag ser på barns lärande. Dock är tankar om min ”rätt” att tolka det jag ser återkommande”*. Johannesen & Sandvik (2009) menar att det alltid är de vuxna som har makten när det gäller hur barns delaktighet och inflytande tas tillvara på förskolan.

Genom dokumentation anser pedagogerna att de kan se vad som behöver ändras eller förbättras. Alla respondenter nämner att dokumentationen behövs för att upptäcka barns lärande, hur de lär sig, deras utveckling, intressen och att barnen blir ”synligare” för pedagogen. Johansson (2005) håller med, hon menar att lyhördhet för barnens initiativ, intressen och avsikter är framträdande egenskaper i en positiv pedagogisk miljö. Dokumentation bidrar även till att pedagogernas eget lärande ökar om både verksamheten, barnen och sig själva.

Några respondenter nämner det ökade ansvaret genom Lpfö98 (rev.2010) som ger både tydligare ramar samt ökad kvalitet för verksamheten, samt högre status för sitt yrke. En pedagog upplevde Lpfö98 rev. 2010 som mycket positiv eftersom där står tydligt och klart vilka riktlinjer olika yrkesgrupper har. *”Riktlinjerna gör att alla arbetar efter samma mål. Förskolechefens ansvar är preciserat och klarlagt. Utifrån det kan jag se chefens ansvar mot mitt eget. Jag kan på så vis förvänta mig att chefen ansvarar för att ge mig de förutsättningarna för att jag ska kunna genomföra det jag ansvarar för”*. Genom införandet av Lpfö98 (rev.2010) menar några att de blivit mer medvetna i sitt förhållningssätt i det pedagogiska arbetet och att det är strävansmålen de använder sig av i planeringar och utvärderingar. De anser även att kvaliteten på förskolorna blir mer likvärdig eftersom alla strävar mot samma mål. När kvaliteten på förskolorna ska säkerställas används dokumentation som hjälpmedel vid

utvärdering. Läroplansarbetet medför en större press på hela arbetslaget, ansåg någon. Vidare säger hon: *"Förhoppningsvis kan det leda till att vår arbetsgivare ger oss förutsättningar för att klara av allt som åligger oss. Kan vi ha så stora barngrupper om vi ska kunna leva upp till läroplanens intentioner?"* För att förskolan ska hålla god kvalitet anser Sheridan & Pramling Samuelsson (2009) att barngrupperna ska ha lämplig sammansättning och storlek, samt att det ska vara barns behov som ligger till grund för verksamheten. Det anser även Johansson (2005) som menar att förskolans kvalitet beror på en rad olika förhållanden och villkor som samverkar för hur den pedagogiska verksamheten kan bedrivas och hur möten för lärande kan skapas.

5.4 Förutsättningar för dokumentation

Eftersom det fortfarande inte finns någon centralt reglerad planeringstid i förskolan är det upp till varje arbetsgivare att själv bestämma hur mycket planeringstid pedagogerna får. Trots att de sex förskolor vi undersökt ligger i samma kommun varierar enskild planeringstid från 0 tim/v - 3 tim/v, medan arbetslaget träffas från 1 tim/v - 2,5 tim/v. Genomgående sa respondenterna att de upplevde bristande förutsättningar för dokumentation och planering. Någon pedagog uttryckte att det är *"Svårt att uppskatta. Beror ofta på hur dagen ser ut: hur stor barngrupp, personalstyrka m m. Känner att vi är i en utvecklingsfas vad gäller dokumentation. Vi försöker hitta ett sätt som passar oss och som inte tar för mycket tid från vårt 'nära' arbete med barnen"*. En del anser att de bristande förutsättningarna beror på att barngruppen är för stor och att det varit sjukskrivningar i arbetslaget. Några skriver att ambitionen finns men att den försvinner med stort antal barn i grupperna och att vikarier sätts in vilket gör att planeringstiden får stå tillbaka.

En pedagog uppskattar att fler timmar utöver den planerade läggs ned på dokumentation. Hon menar att detta arbete många gånger baseras på engagemang och på sin egen *"fri-tid"*. Vidare uttrycker hon: *"Tiden tillsammans med barnen är den viktigaste! Att dokumentera och synliggöra lärandet likaså, men absolut inte på bekostnad av närvaron med barnen. Som pedagog är det viktigt att kunna fördela dokumentationen så att den får en rimlig tidsplan och inte tar över. Som pedagog kan man känna en frustration över att inte hinna dokumentera alla tillfällen eftersom det inte finns tid!"*

Vi kunde se att de flesta pedagoger inte har specificerad tid för dokumentation utan den ligger tillsammans med den övriga planeringstiden, detta gör att det är upp till varje pedagog att bestämma hur mycket tid som specifikt läggs på dokumentation. Två respondenter svarade att dokumentationen i första hand görs av endast en pedagog i arbetslaget. *”Under en tid har ansvaret legat på 1 person att ta fram kort. Alla hjälps åt att sätta in och kommentera i barnens pärmar”*, sa en pedagog. Några har svårt att uppskatta tiden då dokumentationen sker när tillfälle ges under dagen.

13 respondenter av 21 upplever tidsbrist för att planera och dokumentera det pedagogiska arbetet vilket grundlägger en uttalad känsla för stress. En pedagog anser: *”Jag kan uppleva en viss stress med dokumentation, eftersom barngrupperna är för stora och det finns många barn som behöver stöd av oss vuxna”*. En annan uttalar sin önskan om stöd: *”Min önskan är att vi pedagoger får möjlighet att komma igång med dokumentation, att kunna diskutera med varandra, med chefen. Vad är dokumentation? Hur gör vi? När ska vi dokumentera?”* En tredje säger: *”Den kan skapa stress hos personalen då man inte får förutsättningar för att göra det som står i Lpfö”*.

Flera respondenter uttalar sin klivenhet för dokumentationsuppdraget gentemot Lpfö98 (rev.2010), den faktiska tid de disponerar över, den verklighet de arbetar i och önskan om förståelse från arbetsgivaren att inte ha förutsättningar för att göra ett bra arbete. Pramling Samuelsson & Sheridan (2006) menar att förskolans uppdrag alltid utgått från barn och barns intresse, men att pedagogikens syfte och kärna har växlat genom tiderna. Ibland har förskolan varit till för barnet, ibland för samhället och ibland för båda. Nu lyder förskolan under skollagen där varje enskild lärare såväl som kommunerna måste följa den.

6 Diskussion

Kapitlet som följer innehåller vår resultatdiskussion och metoddiskussion. I resultatdiskussionen har vi granskat svaren och sammanställt dem under rubriker utifrån de fyra frågeställningar vi valt i vårt syfte. I 6.1.4 har vi valt att sammanställa två frågor under en rubrik. Vi har även granskat resultatet gentemot den litteratur vi använt oss av och diskuterat detta utifrån vår syn på dokumentationsuppdraget. I metoddiskussionen har vi diskuterat hur vi har gått till väga och hur resultatet skulle kunna bli om vi använt oss av andra metoder.

6.1 Resultatdiskussion

6.1.1 Dokumentationsuppdraget

Skolverket (2012a) menar att uppdragen i Lpfö98 (rev.2010) är sammanflätade, vilket innebär att barns utveckling och lärande ska utgå från verksamheten. Dokumentation av barns utveckling och lärande ska därför göras i relation till det som händer i verksamheten. Vidare menar de att uppföljning, utvärdering och utveckling av verksamheten alltid ska göras i relation till de barn som vistas där. I vår undersökning har vi studerat hur pedagoger i förskolan ser på dokumentationsuppdraget enligt den målstyrning som införts via den reviderade Lpfö98 (Skolverket 2010a). Svaren kring uppdraget skiftar men det framgår tydligt att samtliga pedagoger känner stort ansvar och uppger en stark plikt känsla för att förverkliga de dokumentationsmål som är uppsatta. Grunden till plikt känslan härleder vi till att pedagogerna har stark motivation att göra ett så gott arbete som möjligt, både för arbetslaget, men också för barn och föräldrar. Juul & Jensen (2003) anser att i förskolan är det kollegiala samarbetet enligt tradition stort och det finns en stark vilja att göra så gott som möjligt för arbetskamrater, barn och föräldrar. Trots att förskolan genom tiderna haft olika reformer att arbeta efter upplever vi att förskolan i Sverige för första gången, genom Lpfö98 (rev.2010), har en målstyrning som genomsyrar alla landets förskolor. Detta märks på respondenternas engagemang samt att de även upplever att statusen på deras arbete ökat och att de fått tydligare direktiv att arbeta efter. Vår upplevelse är att även denna inställning lett till att fler

vill vidareutbilda sig. Med bättre utbildad personal bidrar det till att kvaliteten i förskolorna förhoppningsvis ökar.

Samtidigt som pedagogerna är positiva beskrivs även en stark press och stress för att hinna utföra detta arbete. Anledningen till denna stress anser vi vara de bristande förutsättningar som respondenterna påtalar, samt den otydliga vägledning som dokumentationsuppdraget har inneburit. Även stora barngrupper, sjukskrivningar bland personalen samt flera byten av personal visar sig påverka att dokumentationsarbetet uteblir.

6.1.2 Vilka olika dokumentationsformer används?

Dokumentering sker på olika sätt utifrån varje förskolas val och förutsättningar. Skolverket (2007) anser att kvalitetsredovisning ska bestå av underlag från de uppsatta läroplansmålen vilka bör vara av varierad karaktär. Digitalfoto är en dokumentationsform som alla förskolor använder sig av. Med tanke på den tidsbrist som upplevs i pedagogernas dokumentationsarbete förstår vi att det är ett enkelt men ändå effektivt och talande sätt att hinna dokumentera på. Foto är även lätt att använda sig av i reflektionsarbetet där pedagogerna kan ge olika perspektiv på vad de ser. Barnens alster är en dokumentationsform som pågår i verksamhetens vardag. Det blir ett enkelt sätt för pedagogerna att tillsammans med barnen prata om teckningar och andra alster för att vidareutveckla lärandet. Portfolio och andra individuella dokumentationer är mer tidskrävande och uppges av pedagogerna vara svårare att hinna med. Flera uttalar dåligt samvete inför detta. Kanske är portfolioarbetet ett arbete som tar mer kraft från pedagogerna än det resultat som blir? Hålls gamla dokumentationstraditioner kvar som behöver omvärderas? Är portfolio det bästa arbetsredskapet för att upptäcka barns lärande? Vi tror att det är viktigt att lägga dokumentationen på en sådan nivå att den inte blir betungande men samtidigt att den kommer barns utveckling och lärande till del.

När pedagogerna känner dåligt samvete för det arbete de inte hinner med tror vi det kan leda till negativa konsekvenser i det dagliga arbetet. För att få en positiv verksamhet krävs nöjda pedagoger. Vi anser att det är viktigt att varje förskola och avdelning bestämmer sig för vilken dokumentationsform de vill satsa på för att arbetet inte ska bli för stort och pressande. Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att det är viktigt att hitta rätt sätt att dokumentera på för att utveckla sin ”hörstyrka”. Om

pedagogen inte utmanar sig själv är det lätt att hamna i upprepningar och föreställningar som gör att arbetet inte utvecklas. Den stress som respondenterna påtalar kan eventuellt härledas till att de tar på sig för stor arbetsbörda. Här skulle det efterfrågade stödet från förskolcheferna kunna utgöra en riktlinje för hur varje förskola/avdelning hittar sitt sätt att dokumentera på.

6.1.3 Hur används dokumentationen?

När vi frågat respondenterna hur dokumentation används, svarar de flesta att de i första hand använder den för att fånga barns lärprocesser och för att utveckla verksamheten. Ändå tycks en av de större anledningarna vara att informera föräldrarna om vad deras barn gör och hur pedagogerna arbetar. Vi tycker oss kunna utläsa att föräldrasamverkan har stor betydelse för pedagogerna, för att samverkan ska kunna ske är det viktigt för pedagogerna att förmedla vad som händer under dagarna på förskolan. När föräldrarna blir delaktiga och engagerade tror vi att det blir en bekräftelse för pedagogerna. Föräldraengagemanget är en viktig del för att arbetet ska upplevas positivt av pedagogerna och att verksamheten därmed utvecklas. Åberg och Lenz Taguchi (2005) anser att det är genom pedagogernas beskrivning av verksamheten som föräldrar har möjlighet att kunna påverka den. Det kan vara svårt för pedagogerna att förmedla vad som händer på förskolan. Av den anledningen är dokumenterande i form av exempelvis foton, videoinspelning och bloggar viktig för att synliggöra arbetet. Vi har utläst i enkätsvaren att pedagogerna efterfrågar föräldrars engagemang i det arbete som utförs på förskolan och vi ser mellan raderna att pedagogerna ibland uppfattar att arbetet tas för givet.

När det gäller barns lärande beskriver några pedagoger hur de använder dokumentationen tillsammans med barnen för att återkoppla och vidareutveckla det de tidigare gjort. Många pedagoger anser att det är genom återkopplingen tillsammans med barn som pedagogen själv förstår hur de tänker och lär sig. I reflektionen med arbetskamraterna blir perspektivet ur de vuxnas synvinkel och kanske inte överensstämmande med de tankar barn skulle uttrycka. I detta sammanhang behöver vi också ställa oss frågan om vilken bedömning av barns lärande och utveckling som görs av pedagogerna? Barn får inte bedömas i förskolan, ändå kommer pedagogen att bedöma barnen utifrån vad han/hon väljer att se och

uppmärksamma. Den bedömningen av barnet kommer vi aldrig att komma ifrån, anser vi.

Behövs andra pedagogers syn på vad barn lär sig när det är barnet själv som sitter inne med svaret? Om barnet självt sitter inne med svaren över sitt eget lärande, skulle andra pedagogers perspektiv inte vara nödvändiga. Pedagogisk dokumentation skulle då kunna ske i verksamheten tillsammans med barnet/barnen, funderar vi. Den stress som respondenterna uttalar över bristande dokumentationstid skulle på så sätt kunna avhjälpas. Sheridan & Pramling Samuelsson (2009) menar att det är hur pedagogerna tar tillvara på barns inflytande och deltagande som gör att verksamheten utvecklas.

Dokumentationerna sätts upp på förskolans väggar för att synliggöra verksamheten. Även den blir en synlig bekräftelse på barns och pedagogers arbete som stimulerar till samtal och andra aktiviteter.

6.1.4 Pedagogens förutsättningar för dokumentation samt utveckling och lärande.

Vi upplever en stark uthållighet bland förskolepersonalen som ofta får ändrade arbetsvillkor. Trots de olika arbetsförhållandena tar de sig an läroplansuppdraget på största allvar och med positiv inställning till att vilja göra ett så gott arbete som möjligt. Många arbetar hårt med att visa vad verksamheten erbjuder på ”deras” förskola och även om den pedagogiska planeringen ibland inte räcker till är det några som uppger att de använder sin ”fri-tid” för att planera och dokumentera för att säkerställa kvaliteten. Johansson (2005) menar att de genomgående förändringarna pedagoger uttalar sig om i samband med införandet av Lpfö98 (rev.2010) är de ökade kraven och tidsbristen. Hon anser att tidsbristen främst drabbar arbetet med barnen, men även tiden för planering och reflektion. Här undrar vi hur arbetsgivaren ser på detta? Är det genom pedagogernas drivkraft, engagemang och ”gratisarbete” som förskolans verksamhet håller den goda standard den gör? Skulle kvaliteten bli sämre om inte en del pedagoger arbetade på sin ”fri-tid”? Pedagogernas önskan om att bli sedda och bekräftade i sin yrkesutövning, samt omsorgen om barn och föräldrar, tror vi kan ligga till grund för att detta arbete sker utöver den reglerade arbetstiden. ”Huvudmannen har det yttersta ansvaret för genomförandet av

verksamheten i förskolan, vilket ger denne en central roll när det gäller att bedriva ett kvalitetsarbete som ska garantera kvalitet och likvärdighet” (Skolverket 2012b:28).

Med ett enhetligt arbetssätt för alla förskolor kan vi konstatera att även om pedagogerna upplever sig inte hinna med läroplansuppdraget, uttrycker de ändå att de i sin yrkesroll fått en större medvetenhet kring sitt arbete på förskolan. Det bekräftar att statens intentioner på att höja kvaliteten i förskolan till viss del har lyckats. Dock visar det sig i respondenternas svar att kluvenheten mellan omsorg och lärande blir stressande eftersom utrymmet för dessa båda viktiga inslag inte ryms i en arbetsdag. Hur ska strukturen på arbetet i förskolan kunna förändras så att det blir balans, frågar vi oss? Naturligtvis är detta en ekonomisk fråga. I och med alla barns rätt till en plats på förskolan, har barngrupperna ökat. Det finns inte ekonomiska förutsättningar i kommunerna att tillgodose den personaltäthet som skulle behövas för att kunna uppfylla läroplanens mål. Blir införandet av läroplanen då till viss del bara ”en fasad utåt”?

Genom användning av dokumentation har de flesta pedagoger uttryckt sin ökade medvetenhet om barns lärande och utveckling, sitt eget lärande och vad som egentligen sker i verksamheten. Många menar att de genom dokumentation får bekräftelse på att deras arbete är på ”rätt väg” samt att de även vet hur de ska gå vidare. Åberg och Lenz Taguchi (2005) anser att arbetet med dokumentation hjälper oss att få insikt i hur barn förstår och lär sig.

Planeringen sker oftast enskilt, men för att pedagogerna ska kunna arbeta med pedagogisk dokumentation anser många att det krävs mer tid tillsammans i arbetslaget för att kunna förverkliga det. Skolverket (2012a) beskriver att pedagoger ofta påpekar i sina utvärderingar att det är svårt att få den pedagogiska dokumentationen att fungera som en integrerad del i verksamheten. Johansson (2005) menar att vikten av reflektion är nödvändig för att kunna utveckla verksamheten. Trots detta vittnar både pedagoger och chefer om att tiden krymper. Detta anser hon vara de bristande ekonomiska resurserna samt barngruppernas storlek som blir mer komplexa och tidskrävande. Flera respondenter i undersökningen uttrycker den frustration som det innebär att arbetslaget inte får tid att reflektera tillsammans. Här ser vi ett stort problem med att genomföra reflektionstid på dagtid. Arbetet läggs ofta på kvällstid där timmarna är få (ca 3

tim/mån) och glest mellan gångerna. För att kunna förlägga planering för hela arbetslag på dagtid krävs att det finns pedagoger som avlöser dem. Detta sker redan vid de kommunala förskolorna, men inte vid de privata. Vid två av de privata förskolorna finns arbetslagets gemensamma planering endast på kvällstid. På en privat förskola med flera avdelningar kan de turas om att se efter ”varandras barn” så att en avdelning i taget kan planera. Detta är omöjligt på förskolor med bara en avdelning. Återigen kan vi konstatera att förskolorna inte har samma förutsättningar på grund av brist på pedagoger.

Vi såg genom respondenternas svar att det oftast är omsorgsbiten som får första prioritet i barngruppen eftersom pedagogernas planering ibland får stå tillbaka på grund av personalbrist (att det fattas vikarie). Detta anser vi vara förståeligt eftersom förskolan består av små barn som behöver omsorg, men förskolan ingår under skollagen vilket betyder att det är viktigt att alla mål blir lika prioriterade.

Under det senaste årtiondet har det pedagogiska uppdraget i den svenska förskolan fått en allt större betydelse. Regeringens avsikt är att denna utveckling ska fortsätta. Förskolans uppdrag med en pedagogik där omvårdnad, fostran och lärande bildar en helhet kvarstår därmed. (Skolverket 2012b:3)

Den stress som beskrivs av respondenterna tror vi grundar sig i alla upplevda krav som pedagogerna ställs inför, som till exempel Lpfö98, barngruppsstorlek, ekonomi och schemaändringar. Barngruppsstorleken nämner flera som stressande, där pedagogernas önskan om att tillgodose varje barns utveckling och lärande ibland ställs emot alla de praktiska göromål och mångfalden av barnens behov. Om barngruppernas storlek istället var som Skolverket (2005) rekommenderat, c:a 15 barn, tror vi att denna stress inte skulle finnas i samma utsträckning. Pedagogers roll i förskolan är att ha förmåga att fånga ögonblick, att uppmärksamma hur och vad barn pratar om, att ta tillvara barns nyfikenhet samt att dokumentera detta (Johansson & Pramling Samuelsson 2003). Eftersom barngrupper i dagsläget är stora anser vi att det är näst intill omöjligt att kunna följa varje barns enskilda utveckling och dessutom dokumentera dessa. Johansson (2005) beskriver att både chefer och pedagoger uttalar sig om barngruppsstorleken när de beskriver de vanligaste ekonomiska förändringarna i förskolan. Flera respondenter nämner att det ibland fattas vikarier när ordinarie personal är borta. Detta innebär att pedagogerna måste byta tider med varandra eller jobba över för att få verksamheten att gå ihop. När det

fattas vikarier minskar personaltätheten vilket ökar arbetsbördan ytterligare. Även om arbetsbördan för ett flertal pedagoger upplevs som tung, understryker de ändå den glädje som finns i att arbeta med barn och se dem utvecklas. Vad skulle ske kvalitetsmässigt om pedagogerna fick arbeta efter den rekommendation som Skolverket (2005) gett om barngruppsstorlek. Där rekommendationen är ca 15 barn i en grupp för att de ska utvecklas på ett optimalt sätt. Skolverket (2005) anser att det bör uppmärksammas att låg personaltäthet och stora barngrupper har negativ effekt på bland annat de yngsta barnen. De skriver att ”gruppsstorleken har större betydelse än personaltätheten för kvaliteten i förskolan” (2008:37). Det är pedagogernas ansvar att skapa mindre grupper så att barnen får möjlighet att mötas anser Åberg och Lenz Taguchi (2005). Hur ska pedagogerna kunna möjliggöra detta om inte förutsättningar finns? Om pedagogerna ska kunna uppfylla de mål i Lpfö98 (rev.2010) krävs att arbetsgivaren skapar möjligheter att kunna utföra arbetet inom rimliga gränser, anser vi. Det vi kan utläsa av enkäterna är att det är för få pedagoger eller för stora barngrupper som blir ett hinder för att kunna utföra det som åläggs dem. Vi frågar oss också varför barngrupperna hela tiden ökar, när Skolverket så tydligt påpekar de negativa effekterna med detta? Skolverket (2008) beskriver att storleken på barngrupperna även har betydelse för pedagogernas arbetssituation. Genom respondenternas upplevda stress bekräftar det Skolverkets utsago eftersom de flesta förskolor vi undersökt har ca 20-25 barn i varje grupp med undantag från småbarnsavdelningarna. Stressen beror nog till stor del på de stora barngrupperna, men genom Lpfö98 (rev.2010) förväntas också en dokumenterad verksamhet (uppföljning, utvärdering, utveckling) som gjort att arbetsbördan ökat. Detta betyder mer dokumentation, vilket i sin tur leder till mindre tid med barnen. Frågan är hur prioriteringen skulle se ut om pedagogerna själva fick välja? Vilket arbete anser de ger den bästa kvaliteten för barns utveckling?

6.1.5 Egna tankar om dokumentationsuppdraget.

Genom införandet av Lpfö98 (rev.2010) har förskolan kommit under skollagen vilket också innebär ett förändrat krav på förhållningsätt och kvalitet i arbetet. Förskolans vardag och rutiner har dock inte förändrats, vilket kanske är ett måste om arbetet kring barns lärande och utveckling ska kunna utföras på ett tillfredsställande sätt. Mycket nytt har införts och förändrats på förskolan, men själva grundstrukturen är oförändrad sedan långt tillbaka. Hur kan arbetsgivaren förändra de förutsättningar för

arbetet på förskolan? Är det möjligt att kunna utföra läroplansuppdraget under de förutsättningar som är aktuella i dagsläget? En pedagog i undersökningen ger ett exempel på ett arbetssätt hon tror kan gagna verksamheten. Hon säger: ”*Som pedagog skulle du kunna arbeta mellan 8.30–14.30 och därefter ha dokumentation/reflektion tillsammans 14.30–16.30. Övrig tid skulle omsorgspersonal vara ansvariga. På ett föräldrakooperativ skulle det kunna vara föräldrarna. Detta kanske är något att fundera över då vi förskollärare har ett styrdokument som säger att vårt uppdrag är att dokumentera, analysera, reflektera barns lärande. Hur ska vi annars få tiden att räcka till? det är viktigt att se att vi är utbildade pedagoger och inte ”barnpassare” som dessvärre många än idag anser!! Genom att fördela arbetet på annat vis kan vi tydliggöra vår roll samtidigt som vårt ansvar kan utföras på arbetstid och inte Fri-tid!!*” Förslaget är värt att fundera över om pedagogerna ska kunna arbeta efter den läroplan regeringen har infört i förskolan. Flera respondenter uppger en kluvenhet mellan arbetet i barngruppen och det ökade dokumentationsuppdraget som enligt dem innebär mindre tid med barnen.

Vi ser att pedagogernas tankar omkring arbetssättet på förskolan har förändrats sedan införandet av Lpfö98 (rev.2010). Det finns ett syfte med det arbete som pågår och det tillverkas inte bara saker på löpande band längre. Pedagogerna reflekterar och synliggör verksamheten på många olika sätt. Ändå funderar vi över dokumentationsuppdraget. För vem görs dokumentationen? Vi tycker oss kunna se att det fortfarande är viktigast att synliggöra förskolans verksamhet istället för att lägga fokus på vad varje barn egentligen lär sig. Om barns lärande ska kunna uppmärksammas och synliggöras tror vi att det endast kan ske där pedagoger och barn tillsammans reflekterar, utvärderar och utvecklar verksamheten. Eftersom innehållet av verksamheten då sker utifrån barns perspektiv är det eventuellt först då en utveckling av deras lärande som kan ske. Genom det synsättet skulle pedagogerna inte behöva någon enskild planering utan arbetet skulle kunna utföras tillsammans med barnen på avdelningen. Doverborg & Pramling Samuelsson (2009) anser att det är när vi får tillgång till barns erfarenhetsvärld som vi har möjlighet att nå dem i sitt lärande. Samtidigt anser vi att pedagoger behöver tid tillsammans för att få diskutera och reflektera över händelser vilket gör att deras eget lärande fortgår.

Några pedagoger uttryckte att spontaniteten försvunnit till viss del i och med större krav på kvalitetssäkring, att de blivit mer hämmade. Upplevde pedagoger arbetet

friare innan Lpfö98 (rev.2010), undrar vi? Tas tiden från barnen, som några uttryckte, när pedagogerna sitter enskilt i timmar och planerar? Vi provocerar och funderar. Mauritzson & Sälsjö (2003) beskriver den historiska förändring som inträffat i västvärlden där omfattning av barn som tillbringat tid i förskoleverksamhet aldrig varit större än nu.

Det vi tycker oss se är att läroplanens införande har skapat en mer likvärdig kvalitet på förskolorna i kommunen. Detta är positivt eftersom det inneburit en statushöjning för pedagogerna. Genom dokumentation får pedagogerna syn på vad som sker på förskolan, sitt eget och barns lärande. Ändå vill vi bidra med en fundering: Är det barns lärande pedagogerna vill synliggöra och ta tillvara på i dokumentationen, eller är det fortfarande så att dokumentation görs i första hand för att bekräfta pedagogers arbete och synliggöra för föräldrarna vad deras barn får vara med om?

När vi blickar tillbaka på det resultat vi fått tycker vi oss se att dokumentation är ett ämne som behöver diskuteras mycket på förskolorna. Det finns en osäkerhet i vad som ska dokumenteras och på vilka villkor det ska göras. Våra respondenter uttrycker en vilshenhet inför detta och ställer sig frågan: Till vilket pris ska vi dokumentera? Genom svaren kan vi se att respondenterna prioriterar tid med barnen framför att dokumentera, vilket vi anser vara en sund tanke.

6.1.6 Fortsatt forskning

Utöver de frågor vi har studerat hade det även varit spännande att undersöka föräldrars och förskolechefens syn på dokumentation. Hur hade de svaren kunnat påverka pedagogernas arbete?

6.2 Metoddiskussion

Vi anser att vi har fått svar på de frågor vi ställt i detta arbete samtidigt har vi fått inblick i andra intressanta frågeställningar som kan leda till vidare forskning inom ämnet.

Eftersom vi upplever att dokumentation är ett aktuellt ämne inom förskolan genom den reviderade läroplanens införande trodde vi att vi skulle fått flera svar. Anledningen till att vi inte fick fler svar, tror vi beror på att vi gjorde undersökningen i början på sommaren när det är många andra händelser som sker på förskolorna. De flesta hade utvecklingssamtal att genomföra samt andra aktiviteter som skulle utföras innan semestern. Vi fick även indikationer på att det inte funnits tid att svara på grund av personalbrist samt en trötthet i att dokumentera.

För att få svar på våra frågor valde vi att lämna ut enkäter istället för att genomföra intervjuer eller utföra observationer. Detta grundar sig i att vi ansåg att det skulle ta för lång tid att genomföra intervjuer eller observationer, vilket kunde påverka hur många vi hann med att intervjua eller observera. Genom att använda oss av enkäter fick vi en relativt stor bredd på svaren plus att alla fick svara på exakt samma frågeställningar. Om vi istället valt att genomföra intervjuer kanske svaren blivit mer omfattande eftersom vi då skulle haft möjlighet att ställa följdfrågor. Variationen av svar hade möjligtvis blivit större och fördjupad, vilket hade givit oss en bredare inställning till pedagogernas dokumenterande. Om vi istället gjort observationer är möjligheten att vi uppmärksammat saker som pedagogerna inte delgivit oss eller själva hade koll på, vilket kunnat ge oss spännande svar.

De enkäter vi använt är tolkade av oss, utifrån våra perspektiv. Hade någon annan tolkat dem hade eventuellt andra svar prioriterats. Bryman (2011) anser att det är omöjligt att undersökningen inte inrymmer ett visst mått av subjektiva bedömningar från undersökaren. De dokument vi hade att analysera baserades på de respondenter som besvarat enkäten i kommunen. Hade vi gjort en mer omfattande enkätundersökning med fler förskolor från andra kommuner, eller valt andra respondenter i denna kommun hade resultatet kunnat se annorlunda ut.

Referenser

- Barnombudsmannen (2008). *Från beslut till praktik. Barnkonventionen i kommunala verksamheter*. Rapport BR 2008:4. ISSN 1652-0157. Stockholm: Fritez.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.
- Bjervås, Lise-Lotte (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan. En diskurs analys*. Akademisk avhandling i pedagogik. Göteborgs universitet. ISSN 0436-1121.
- Doverborg, Elisabeth & Anstett, Siv (2003). Barn ritar och berättar. I: Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (red.): *Förskolan: barns första skola!*. Lund: Studentlitteratur.
- Doverborg, Elisabet & Pramling Samuelsson, Ingrid (2000). *Att förstå barns tankar: metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber AB.
- Elfström, Ingela (2008). *Barn och naturvetenskap: upptäcka, utforska, lära*. Stockholm: Liber.
- Gren, Jenny (2007). *Etik i pedagogiskt vardagsarbete*. 3. uppl. Stockholm: Liber.
- Hedenqvist, Jan-Anders & Håkansson, Jan (2009). *Formulera och utvärdera mål*. Kristianstad.
- Johannesen, Nina & Sandvik, Ninni (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: några perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber.
- Johansson, Eva (2005). *Möten för lärande pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (red.) (2003). *Förskolan: barns första skola!* Lund: Studentlitteratur.
- Juul, Jesper & Jensen, Helle (2003). *Relationskompetens i pedagogernas värld*. 1. uppl. Stockholm: Runa.
- Krok, Göran & Lindewall, Maria (2005). *Portfolio i förskolan - att komma igång*. Solna: Ekelunds Förlag AB.
- Lenz Taguchi, Hillevi (1999). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS Förlag.
- Lenz Taguchi, Hillevi (2000). *Emancipation och motstånd: dokumentation och kooperativa läroprocesser i förskolan*. Diss. Stockholm: Univ., 2001 Hämtat från <http://www.suforlag.se/1100/1100.asp?id=475> (2012-07-15).
- Lindgren, Anne-Li och Sparrman, Anna (2003). *Om att bli dokumenterad. Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation*. Linköpings universitet. Pedagogisk forskning i Sverige 2003 år 8 nr 1-2 s 58-69 ISSN 1401-6788.

- Linnér, Susanne (2005). *Värden och villkor: pedagogers samtal om ett yrkesetiskt dokument*. Diss. Växjö: Växjö universitet, 2005.
- Mauritzson Ulla & Säljö Roger (2003). Ja vill va Simba å du ä Nala. I: Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (red.): *Förskolan: barns första skola!*. Lund: Studentlitteratur.
- Myndigheten för skolutveckling (2007). *Kvalitetsarbete i förskola och skola. Handbok i kvalitetsredovisning*. Växjö.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (2006). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Sheridan, Sonja & Pramling Samuelsson, Ingrid (2009). *Barns lärande -fokus på kvalitetsarbetet*. Stockholm: Liber AB
- Skolinspektionen(2011). *Förskola, före skola lärande och bärande*. Hämtat från <http://www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/forskola-2011/kvalgr-forskolan2-slutrapport.pdf> (2012-08-30).
- Skolverket (2006). *Läroplan för förskolan Lpfö98*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2008). *Tio år efter förskolereformen. Nationell utvärdering av förskolan*. Rapport 318.
- Skolverket (2010a). *Läroplan för förskolan Lpfö98 rev. 2010*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2010b). *Stödja och styra - om bedömning av yngre barn*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2012a). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan - pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2012b). *Förslag till vissa förtydliganden och kompletteringar av förskolans läroplan*. Hämtat från http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1,154994!/Menu/article/attachment/Promemoria_bakgrund-till-forandringar-i-forskolans-laroplan.pdf (2012-07-18).
- Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2., [omarb.] uppl. Stockholm: Liber.
- Trost, Jan (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Vallberg Roth, Ann-Christine (2011). Därför måste vi diskutera bedömning i förskolan. *Pedagogiska magasinet nr 3 2011*.

Vetenskapsrådet. Hämtat från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2012-06-13).

Wehner-Godée, Christina (2011). *Lyssnandets och seendets villkor: pedagogisk dokumentation - DVD, bok*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.

Åberg, Ann & Lenz Taguchi, Hillevi (2005). *Lyssnandets pedagogik- etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber AB.

Bilagor

Bilaga A

Missivbrev till pedagogerna

Hej!

Vi heter Anneli Mildh och Susanne Kilander Aronsson och studerar på distans till lärare mot förskola och förskoleklass sedan hösten 2008.

Vi närmar oss nu slutet av vår utbildning och ska som den sista uppgiften innan vi tar examen skriva ett examensarbete tillsammans.

Ämnet vi valt att skriva om kommer att handla om: *"Dokumentation i förskolan"*.

Sedan förskolans läroplan kom ut 1998 har förskolorna fått ett uppdrag att i större omfattning än tidigare dokumentera och kvalitetssäkra verksamheten. Eftersom staten inte dragit upp några givna riktlinjer hur det ska gå till är vi nyfikna på vilka sätt förskolorna tagit till sig uppdraget, vilka former som använts, samt hur man använder dokumentationen.

Vi hoppas att du vill delta genom att besvara de frågor som vi ställt upp i denna enkät. Frågorna kommer att bearbetas och sammanställas i vår uppsats. Vi kommer att behandla dina uppgifter konfidentiellt och din identitet kommer inte att kunna spåras i innehållet av det vi skriver.

Ämnet för detta examensarbete tycker vi är oerhört intressant och hoppas att vi kan synliggöra hur olika detta uppdrag kan tolkas och vilka positiva samt negativa effekter det kan ha för barnen, pedagogerna, verksamheten eller samhället i stort.

Vi hoppas även att du tycker att detta ämne är intressant att få veta lite mer om. Dina svar är viktiga för oss och vi kan inte genomföra undersökningen utan din hjälp.

När vi är klara kommer du att få läsa vår uppsats.

Tack på förhand!

Anneli och Susanne

Bilaga B

Enkätfrågor till pedagogerna

Enkätfrågor omkring ” Dokumentation i Förskolan”

1. Vilken utbildning har du?
2. Hur många år har du arbetet i förskola?
3. Vilken typ av förskola arbetar du på idag, privat - kommunal?
4. Hur många timmars planeringstid har du enskilt/grupp?
5. Vilka positiva effekter ser du av införandet av förskolans läroplan?
6. Vilka eventuella negativa effekter ser du av införandet av förskolans läroplan?
7. Hur skulle du vilja beskriva ditt sätt att arbeta efter förskolans läroplan?
8. Vilka former av dokumentation använder ni på din förskola?
9. Hur mycket tid uppskattar du att du/ni lägger ned på dokumentation?

10. Hur används dokumentationen?

11. Hur följer du/ni upp den?

12. Vad innebär dokumenterande för ditt eget lärande?

13. Vilken betydelse anser du att Lpfö98 reviderad 2010 har för förskolans kvalitet?
Ge gärna exempel.

14. Övriga synpunkter som du vill delge oss

Namn: _____

(bara för att vi ska kunna återkomma om vi undrar något).

Vi vill gärna ha tillbaka din enkät senast _____

Tack för ditt bidrag!

Anneli och Susanne